

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
תזריע ומצורע
אייר ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בירור דין קריאה בס"ת פחות משלושה פסוקים.

חשיבות קריאת התורה בדקדוק, ומה לעשות כשהקורא טועה יותר מדאי.

כללים בדין 'ספק ברכות להקל', בירור דעת מהר"י קולון ומרן הב"י שלא הכריעו בדין ברכה על קריאה פחות מג' פסוקים, השגה על דברי ספר ילקוט יוסף בעניין זה, ותשובה לראיית מהר"י אסאד מן הירושלמי.

הסברם של חכמי תימן נע"ג לגבי השם "ככותבת" הגסה, שנקראת כך מפני שאפשר לכתוב עמה, והתייחסות למ"ש בעניין זה בקובץ חמדה גנוזה.

בשבח החוברת "מקרא קודש" על ספירת העומר, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א, בירור שרשי ניקוד המלה "האידיאנא", והרחבה לגבי מסורת אבותינו נע"ג בנוסח ובלשון הארמית.

בעניין ספרים שמחבריהם בעלי דעות זרות.

קריאה להשאלת ס"ת תימני עבור ישיבה בראשות הרב יאיר ידעי הי"ו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 590

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת רבי אבשלום דניאל בן אליהו הי"ו

מהעיר אילת ת"ו, ולהצלחת כל בני משפחתו,

בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת רבי אבשלום דניאל בן אליהו הי"ו מהעיר אילת ת"ו, ולהצלחת כל בני משפחתו, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

המשך בירור דין קריאה בס"ת פחות משלושה פסוקים.

בעזרה"ת נדבר על שאלה, זהו דבר הקורה לפעמים, שאדם עלה לס"ת לאחת העליות, וקרא פחות משלושה פסוקים. בדרך כלל דנים על שני פסוקים, אבל למעשה אותו הדבר גם לגבי פסוק אחד, אולם לא מצוי שאדם יקרא אך ורק פסוק אחד, לא שכיח שיטעו עד כדי כך.

למעשה, כבר דיברנו על השאלה הזאת וכתבנו בקובץ 'דברי חפץ' האחרון וגליון ט"ו, ניסן התשפ"א, דף רכ"ה, בעיקבות מעשה שהיה באיזה מקום.

ידידנו הרב אסף לוי הי"ו כתב שם בזה"ל, מעשה ששמעתי מפי מר אבי רבי עמרם (ב"ר שלמה) הי"ו, שבאחד הימים (היה זה ביום שני ט' תמוז ה'תשע"ז) בבית הכנסת אשר שם התפלל, היו הציבור במבוכה, מאחר שנתעלמה מהם ההלכה, כאשר העולה הלוי קרא בספר תורה רק שני פסוקים וסיים בברכה, ולא הבחינו בכך רק בעת אמירת הקדיש שבסיום הקריאה, ולא ידעו כיצד לתקן השגיאה.

ועוד אמר לי מר אבי הי"ו, שסיבת הדבר שלא שמו לב לכך בתחילה, מפני שהעולה ההוא טעה הרבה בקריאתו, ובפרט שהיו שני אלו פסוקים ארוכים (בפרשת בלק, בבית הכנסת שמתפללים שם נוסח שאמי, שאין נוהגים לחבר פרשיות חוקת ובלק). וכיון שטעה כל כך הרבה – הוא 'שיבר' את ה'מברך' – והיה צריך להחזירו שיתקן טעותו בכל פעם, ממילא היה נדמה לציבור כאילו הוא כבר קרא חמשה או

ששה פסוקים, מחמת הזמן שהתארך כל כך בקריאתו שני פסוקים אלו בלבד.

ורק לפתע באמצע אמירת הקדיש, העיר אחד מן הציבור שהלוי קרא שני פסוקים בלבד, ושצריך לחזור ולקרוא שוב. ובעקבות דבריו נתעוררה מחלוקת, האם צריך לחזור ולקרוא שוב. וגם אם כן, מי יקרא, ואלו פסוקים עליו לקרוא. ולבסוף החליטו לפתוח הספר תורה, ושיקרא פלוני את שני הפסוקים שקרא הלוי ועוד שני פסוקים שלאחריהם, וגם בדרך לפני הקריאה ולאחריה. כידוע, אין קריאה פחות מג' פסוקים. בקיצור, נהיה חילוקי דעות בין הציבור, ולא ידעו מה לעשות.

כתבנו שם בס"ד דעתנו לגבי הנושא הזה, בהערות שבדף רכ"ז והלאה.

חשיבות קריאת התורה בדקדוק, ומה לעשות כשהקורא טועה יותר מדאי.

אבל ברצוני להוסיף כעת בס"ד נקודות חדשות שלא נכתבו שם, ונקדים להגיד סתם הערה, כי בתקופה האחרונה, בשנים האחרונות, קצת נחלש עניין קריאת התורה בציבור התימני. בדורות שעברו, היו בקיאים היטב מגירסא דינקותא, למדו ושיננו הרבה את הפרשה, אז בס"ת לא היו כ"כ הרבה קשיים. אצלינו היה נהוג, שלא היו מודיעים בכלל לאנשים מראש איזו עלייה, אתה ראשון ואתה שני ואתה שלישי וכו', לא היו מודיעים, כי גם היו הולכים לפי התור בבית הכנסת, ופחות או יותר כל אחד ידע איזה 'מברך' הוא יקרא. אבל הדבר לא בטוח, אי אפשר לדעת. כי למשל לפעמים, מי שרצה פתאום לקנות איזה מברך, הוא יכל לקנותו. עשו מכירה, והמוסיף זכה. ממילא ההוא חשב שיקרא רביעי, ובסוף יצא שהוא יקרא חמישי, כי מישהו החליט לקנות את רביעי.

הם היו בקיאים, כיון שהיה שגור להם הקריאה, והיה צריך להכין רק קצת. גם ישנה הלכה ובש"ע או"ח בסימן קל"ט סעיף א', שאסור לעלות 'עד שיסדר קריאתו תחילה שנים שלשה פעמים'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

לעשות. מנהג אבותינו נע"ג היה, שאם החזן היה רואה שהעולה אינו יודע לקרוא, או מפני שהוא לא התכונן, או מפני שאינו בקי, לא הכירו אותו, וכדומה, אזי לאחר שהיה גומר שלושה פסוקים, היה מכסה את הספר במטפחת ואומר לו 'ברוך אתה'. תברך ברכה אחרונה. העולה לא היה ממשיך בקריאה, כיון שהוא לא התכונן, או שהיה מבולבל וכו'. היום בזמנינו, לא שייך לעשות זאת, כי ישנם הרבה כאלה, זה לא מקרה נדיר המצבים האלה, לכן אנחנו מעבירים. אי אפשר לתקן אותו שלוש ארבע פעמים בכל פסוק ופסוק. אם זה שינוי משמעות, בסדר. אבל אם לא השתנתה המשמעות, אז אנחנו אפילו לא גוערים, כי א"כ זה יהיה חוכא וטלולא, ביהכ"נ ח"ו כמרקחה, להעיר על כ"כ הרבה שגיאות.

שמחתי לראות, כי בספר הליכות שלמה להגרשז"א זצ"ל נפרק י"ב דף קנ"ב סעיף כ"ה, כתב מעצמו דבר הדומה לזה. הוא כתב זאת מסברא דידיה. למרות שאין לכך מקור, שאפשר להעביר על דברים כאלה.

וזה לשונו שם, טעה בניגון הטעמים, אינו צריך לחזור. ובפרט אם טועה לעתים קרובות. המדובר כאשר הניגון אינו משנה את המשמעות, כגון אם ישנה זירקא ועשה פשטא במקום זירקא, הדבר אינו משנה בדרך כלל.

אכן ישנן סיבות למה ישנה זירקא, אבל סוף סוף הדבר אינו לעיכובא. אבל לפעמים, הופכים את ההפסקה, או היכן שצריכים להפריד, עושים אותה במקום אחר, והדבר לפעמים משנה את המשמעות. צריך לשים לב. הגרשז"א כותב, לגבי המקרים שלא צריכים לחזור, זבפרט אם טעה לעתים קרובות. זהו מה שאנחנו אומרים. כמובן הוא מדבר לגבי החזנים שלהם, אם ישנו חזן שאינו יודע, אבל ממילא – מתוך דבריו – מצאתי און לי.

שם בהערות [ארחות הלכה, הערה 82] כתוב כך, כ"כ הרמ"א סי' קמ"ב ס"א, ועיי"ש בביאור הגר"א דפליג, וכן דעת שו"ע הרב (ועיי' משנ"ב סק"ד דאם נשתנה המשמעות אף להרמ"א

אולם היום בזמנינו, לימוד המקרא נחלש, והרבה אנשים אינם קוראים נכון, ישנן שגיאות רבות. ולפעמים גם אם מחזירים או מתקנים, העולה לא יודע מה רוצים ממנו. אתה מתקן אותו, והוא לא מבין מה הבעיא.

אם זה שינוי משמעות, אין מה לעשות, יקוב הדין את ההר', הוא חייב לחזור, כי השתנה העניין. אבל בשעת הדוחק, יש על מה לסמוך, כפי שיטת ספר המנהיג והב"ח, כי גם אם זה שינוי משמעות, הדבר אינו מעכב. אמנם ההלכה אינה כך, הרמב"ם והשלחן ערוך פוסקים שזה לעיכובא, שינוי בניקוד ואפי' בטעמים אם זה משנה את ההבנה, כל שינוי בקריאה, אם השתנתה המשמעות, הדבר הוא לעיכובא, וצריך להחזיר אותו, אפילו אם גמר את הפסוק או אפי' אם המשיך לקרוא עוד כמה פסוקים, עליו לחזור מאותו מקום ולהמשיך הלאה. אבל אם זהו שינוי שאינו משמעותי, אם לא נפקא מינה, אפשר להעביר.

יכול להיות גם מצב, לקחת את השיטה הזאת בתורת ספק, כאשר לא בטוח שהעולה קרא לא נכון. לא היה ברור האם הוא קרא נכון או לא קרא נכון. א"כ ישנו צד שהוא קרא נכון, וגם אם תמצי לומר שלא קרא נכון, נצרף את השיטה האומרת כי אפי' אם קרא לא נכון הדבר אינו מעכב.

וישנם שינויים, שזה רק לכתחילה, שאז גוערים בו. צריכים להעיר על כל שגיאה, אפילו על פשטא וטפחא, קמץ ופתח, אפי' שזה לא משנה את המשמעות. כי סוף סוף, כל ניקוד בתורה, וכל טעם בתורה, בכל דבר ישנם עניינים, סודות רמזים ודרשות בלי סוף. ישנן הרבה סיבות לכך. אבל לדינא, בקריאה הולכים לפי הפשט. אם לפי הפשט זה לא משנה, לא מעכב, אזי גוערים'. אם חזר, חזר. ואם לא חזר, ממשיכים הלאה. משא"כ אם זה שינוי משמעות.

ברם מפני שבשנים האחרונות, רבים אינם בקיאים בקריאה, א"כ ישנו מצב שהאדם עלה לס"ת, ורואים שהוא עושה הרבה שגיאות. מה

חוזר). ואולי משום כן כתב רבנו "ובפרט אם טועה לעתים קרובות", כלומר שבאופן זה ודאי אין ראוי להחמיר ולהחזירו בכל פעם. אי אפשר יותר מדאי להחזיר, על דברים שאינם מוכרחים.

והערת העורך: לפעמים הגוער עושה כן מחמת שהדבר מפריע וצורם לו באוזן, ובפרט כי אם הדבר יעבור בשתיקה ישנו חשש שהטעות תשתרש ותתקבל, וצעירים או אלה שאינם יודעים ימשיכו בכך, שהרי לא העירו על זאת בביהכ"נ].

כללים בדין 'ספק ברכות להקל', בירור דעת מהר"י קולון ומרן הב"י שלא הכריעו בדין ברכה על קריאה פחות מג' פסוקים, השגה על דברי ספר ילקוט יוסף בעניין זה, ותשובה לראיית מהר"י אסאד מן הירושלמי.

נחזור לעניין שפתחנו בו, מה הדין כאשר אדם קרא רק שני פסוקים. ישנה בכך מחלוקת עצומה בין הפוסקים, כבר מאות שנים, ועד דורנו, ישנם חילוקי דעות לגבי הנושא הזה, וברצוני להגיע בעזרתו יתב' להלכה למעשה. אינני חושב שאספיק בשיעור הזה, אבל חלק מן הדברים לביתניים, ונקוה שנמשיך הלאה.

הדין ביסודו מבואר כבר בשלחן ערוך (סימן קל"ז סעיף ד') שכתב בזה"ל, אם קרא אחד ב' פסוקים, צריך לחזור ולקרות. מרן הש"ע פוסק, שהדבר מעכב.

ואם לא קראו בין שלשתן אלא ט' פסוקים, ג' לכל אחד, אינם צריכים לחזור ולקרות. וראיה לדבר, פרשת עמלק. אבל אם קראו פחות מט', צריכים לחזור ולקרות.

הרי ישנה תקנת עזרא, לקרוא עשרה פסוקים, אבל זה לא מעכב, העיקר שכל עולה יקרא לפחות ג' פסוקים, ולכתחילה צריך שיהיה עולה אחד שיקרא ארבעה פסוקים. לא משנה, האם זה הראשון או השני או השלישי. אבל בדיעבד, כפי שלגבי פרשת עמלק, כמו שדיברנו (בהילולת מהרי"ץ), יש בה רק תשעה פסוקים. הגם שישנן קהילות בהן נוהגים לחזור על הפסוק כי יד על כס יה וגו', כבר אומר על כך

מרן בבית יוסף והב"ח והתיקון יששכר, כי זהו 'מנהג בעלמא'. גם אלו הנוהגים כך, גם הם מודים שזה לא 'הלכה', אלא רק מנהג בעלמא. הדבר מבואר בתלמוד ירושלמי. בתלמוד בבלי, הנושא הזה בכלל לא נידון. דיברנו על כך בזמנו (שס), מה יכולה להיות הסיבה. אבל העיקר, שכל עולה יקרא לא פחות משלושה פסוקים, גם אם בסך הכל יהיו רק תשעה פסוקים. אולם אם העולה קרא רק שני פסוקים, וכ"ש פסוק אחד, אומר לנו מרן 'צריך לחזור ולקרות'.

מה לגבי הברכה? מרן לא כותב.

[מרן שליט"א פונה בשאלה לציבור משתתפי השיעור:] מה אתם הייתם מבינים? אם מרן כותב, 'צריך לחזור ולקרוא', האם זה עם ברכה או בלי ברכה?

הציבור עונה: עם ברכה.

תגובת מרן שליט"א: אכן, מסתמא כך המובן, כי קריאתו לא נחשבת.

ואכן ישנם כאלה שהבינו כך. אבל לפי ענ"ד זאת טעות. ודאי לא מדוייק. חושבני כי מרן בכוונה התעלם מלהכריע בעניין הברכה, ובעז"ה אביא ראיה לכך. מרן בכוונה לא נכנס לעניין הברכה, רק פסק את הדין בעיקרו. וגם האחרונים, כגון הכף החיים ומשנה ברורה ושתילי זיתים, אינם אומרים מהי דעת מרן, הם מביאים את מחלוקת הפוסקים, בין המגן אברהם והטורי זהב, וכל אחד מכריע לפי השיטה שלו, אבל זה לא בדעת מרן בעצמו. למשל המשנה ברורה (ס"ק י"ג) כותב בזה"ל, 'צריך לחזור ולקרות', ולעניין ברכה לפניו וכו'. הוא שואל, מה יהיה לגבי הברכה? ואז הוא מתחיל להגיד חילוקים.

יש שתיים-שלוש דרכים, לגבי הנושא הזה. שיטת המגן אברהם, עפ"י שבלי הלקט, שהוא מכריע בודאי כי צריך לחזור גם על הברכות. דהיינו, אותו אדם שקרא שני פסוקים, הקריאה הזאת לא עלתה, והברכות לבטלה, וצריך לחזור ולברך ברכה ראשונה ולקרוא לכל

שערי יצחק – השיעור השבועי

הספרדים סוברים, כי כיון שעניין ברכה לבטלה הוא דבר כ"כ חמור, הרבה סוברים שברכה לבטלה זה איסור מן התורה, 'כל העולם כולו נודעזע כשאמר הקב"ה לא תשא', אם כן הם מתייחסים לכך כדבר חמור מאד. זאת דרך הספרדים, והם אומרים אפילו סב"ל נגד מר"ן. מאותה הסיבה. אפילו אם מרן יפסוק לברך, הם אומרים סב"ל אפי' נגד מרן, למרות שקיבלו הוראות מרן.

אנחנו גם מסכימים לכך, להגיד 'ספק ברכות להקל' נגד מרן, אבל זה רק כאשר מרן לא ראה את המחלוקת. אם מרן ראה את המחלוקת, הוא בעצמו בספרו בית יוסף מביא את הדעות שראה, כי יש אומרים כך ויש אומרים כך, והוא פסק לברך. טוב. אם הוא עצמו לא חשש לסב"ל, אנחנו נחשוש לסב"ל? אבל כאשר האחרונים באו וחלקו על מרן, הביאו ראיות נגד מרן, או שישנם ראשונים שמרן לא ראה אותם, אז אנחנו חוששים לסב"ל. זאת השיטה שלנו.

אך בעניינינו, אנחנו ג"כ פוסקים כמו הכף החיים, ולא כדעת המשנה ברורה. אבל בנ"ד, ישנן סיבות אחרות, כמו שהסברנו ונסביר בס"ד. ואכן השתילי זיתים פסק כך כהט"ו, אבל אינני אומר זאת בגלל שהשת"ז פסק כך, אלא מעצמי ובדרך פשרה בין המג"א לט"ו, וכמ"ש בס"ד בש"ע המקוצר סימן כ"ב סעיף כ"ז, מכוח הראיות שבעז"ה ברצוני להגיד בנושא.

ראשית יש להדגיש, שמרן לא פסק לברך. מרן פסק רק לחזור ולקרוא. כמו שהקדמנו. אני מדגיש זאת, כיון שישנם כאלה מהפוסקים הספרדים בזמנינו, הפוסקים לברך, למרות שבדר"כ הם אומרים סב"ל, חוששים הרבה לספק ברכות, אבל בעניין הזה הם אומרים שההלכה היא כן לברך, מכיון שמרן פסק לברך, ופשטה ההוראה כדעת מרן. אף שיש עוד סיבות. עוד מעט אראה לכם זאת, למשל בספר ילקוט יוסף, כי כך הוא אומר. למרות שישנם הרבה פוסקים האומרים שלא לברך,

הפחות שלושה פוסקים, ולסיים בברכה האחרונה.

שיטת הטורי זהב, שהעולה צריך לקרוא רק פסוק אחד. דהיינו, אם הוא קרא שני פוסקים, ובירך ברכה אחרונה, אם עצרנו בשלב הזה. כי אם המשיכו הלאה וכו', ישנם עוד פרטים מה לעשות. אבל כגון שמיד אחרי ברכה אחרונה, שמו לב שקרא רק שני פוסקים, הברכה הזאת היא טעות, א"כ אתה צריך לקרוא עוד פסוק אחד, להשלים את החסר, ואז לברך ברכה אחרונה. זאת שיטת הט"ו.

הכף החיים [בס"ק כ"ז] פוסק כדעת הט"ו, כיון שכלל גדול בידינו, 'ספק ברכות להקל'. כך כתב גם בעל שתילי זיתים [בס"ק ט']. אבל המשנה ברורה, לאידך גיסא, אומר שצריך לחזור ולברך. הוא מביא הרבה פוסקים הסוברים כך, ודחו את הטורי זהב.

יש הבדל בין שיטת האשכנזים לשיטת הספרדים. האשכנזים בדרך כלל לא חוששים הרבה לעניין של ספק ברכות, אלא זה כמו בכל דיני התורה. אם יש רוב פוסקים האומרים שהדין כך וכך, הולכים לפי רוב הפוסקים. ואם יש ספק ספיקא, בכל התורה כולה, הרי ספק דאורייתא לחומרא, אבל כשיש ספק ספיקא זה נחשב ספיקא דרבנן, או מדין 'רוב', לא משנה איך שנסביר. אבל הכלל הוא, שבספק ספיקא מתירים. אז הוא הדין גם לגבי דיני ברכות. אולם הספרדים, לא סוברים כך. לדבריהם, לגבי ברכות, אפילו תשעים ושמונה פוסקים אומרים לברך, ושני פוסקים אומרים לא לברך, הם חוששים לשניים. בשלמא אם זה רק פוסק אחד, דעה אחת, לא חוששים לה. אבל אם שני פוסקים אומרים לא לברך, אפי' שיהיו תשעים ושמונה פוסקים שיגידו כן לברך, הם לא מברכים.

ואנחנו התימנים אומרים, כמו שיטת האשכנזים, שאם יש רוב פוסקים האומרים לברך, מברכים. ואם יש ספק ספיקא, גם כן אפשר לברך. הדבר לא גרע מאיסורי תורה האחרים.

ויתירה מכך, ישנם פוסקים האומרים שלא צריך בכלל לחזור ולקרוא.

יש כאן בנ"ד שלוש דעות קיצוניות. יש אומרים, שצריך לחזור שלושה פסוקים עם ברכה לפני ואחרי. ויש את שיטת הט"ז, תשלים פסוק אחד ותברך. וישנה שיטה האומרת, שבכלל לא צריך לחזור ולקרוא, כי יצאו ידי חובה בקריאתם. אין מה לתקן, זה בסדר, תמשיכו הלאה. ואפילו אם בסה"כ לא היו עשרה פסוקים, גם זה לא מעכב. בס"ד מצאתי שישנם שמונה פוסקים האומרים כך. אי אפשר להתעלם, מן השיטה הזאת. זה לא שיטה יחידאה'.

הספרדים אומרים, כי אם זאת דעה יחידית, גם הם אינם חוששים לה. כך בדר"כ המקובל אצל הספרדים. סברא יחידית ודחוייה, לא צריכים לחשוש לסב"ל, לא עד כדי כך, רק בגלל אחד. אבל לשניים, הם כן חוששים. וישנם כאלה האומרים, לא, אפי' שניים או שלושה, זה לא נחשב. כי אם ישנם הרבה פוסקים האומרים לברך, וישנם פוסקים בודדים האומרים אחרת, שיטתם נחשבת 'דעה יחידאה', אפילו שזה לא ממש אחד, הסברא הזאת נחשבת כאילו דעה יחידאה, ולא איכפת לי שישנם כמה בודדים האומרים כך, כי אין לזה משקל. כך הם אומרים. יש לכך קצת בסיס בספרי הראשונים, תוספות רא"ש וכו' לגבי דברים אחרים, שאומרים 'דעה יחידאה' אפילו שזה לא ממש אחד, כמובא בשדי חמד.

לכן אני אומר, כי בנדון דידן, זה לא שניים שלושה, אלא שמונה. לכל הפחות, מה שמצאתי. דברים שהם לא ראו.

על כן צריך להדגיש, כי מרן לא דיבר מה לגבי הברכה. מרן בעצמו בבית יוסף [סימן קל"ז] מביא את דעת מהר"י קולון – רבינו יוסף קולון [שורש קע"ה] שכתב בזה"ל, אם קראו שנים כל אחד שבעה פסוקים – נראה שזאת טעות, וצ"ל 'ארבעה פסוקים', למרות שרבים העתיקו 'שבעה'. ושוב ראיתי שישנם כבר מהדורות שהגיהו כך, או שהעירו בזמנינו – והאחד לא

קרא כי אם שנים, שיש אומרים דלא מהדרין ליה, ואפילו לא קראו שלושה כי אם שלושה פסוקים, לא מהדרין ליה, שהרי לא בירכו לבטלה, ודבר שהוא תקנה לא מצינו דמהדרין בדיעבד.

שאלו את המהרי"ק, כי ישנם חילוקי דעות בין תלמידי חכמים, לגבי מעשה שהיה כך היה. העולה ראשון והעולה שני, קראו בתורה כל אחד ארבעה פסוקים, והשלישי קרא רק שניים. את תקנת עזרא לקרוא לא פחות מעשה פסוקים, הם אכן קיימו. אבל קריאה לא פחות משלושה פסוקים, זאת הם לא קיימו, כי השלישי עלה וקרא רק שני פסוקים. היה מי שאמר, בסדר, יצאו ידי חובה, 'לא מהדרין ליה'. ויתירה מכך הוא אומר, כי לא רק באופן דלעיל, אלא אפי' שכל אחד קרא רק פסוק אחד, לא צריכים להחזיר על כך, כי זה לא מעכב.

אבל יש מי שלא הסכים לכך, ושיש מי שחלק על זה, דמשמע בגמרא דעיכובא איכא במילתא, דחיובא הכי הוא, ואם הקריאה שלא כהוגן יחזור ויקרא. החכם השני שחלק עליו אומר, כי זה לא נראה, משום שבגמ' נראה שהדבר מעכב. הקריאה הזאת, לא נחשבת. א"כ מה הבעיני? תחזור על הקריאה. למה להיכנס לשאלות וספיקות?

אותו חכם השואל אומר בזה"ל, ומה בכך. לכך אני אומר, דאפילו בירך לאחריה, דאותה ברכה נעשית בטעות. הברכה הזאת אינה נחשבת, כיון שהוא טעה.

ומהר"י קולון הכריע כדברי האומר דמהדרין ליה. דהיינו, הביאו בפניו את חילוקי הדעות הללו, והוא פסק כמו הדעה השנייה.

אבל, מה לגבי הברכה?

לכאורה, אפשר להבין כי כיון שמהר"י קולון פסק כמו הייש מי שחלק, וההוא אומר שהברכה הזאת נעשית בטעות, הברכה הזאת אינה נחשבת, א"כ צריך לחזור ולברך. כך אולי אפשר לכאורה להבין גם בדעת מרן, כאשר

שערי יצחק – השיעור השבועי

קוראים ארבעה עולים. בפרשה הראשונה, יש ארבעה פסוקים, אי אפשר לחלק את השמונה פסוקים לשלושה אנשים. לכן ישנה מחלוקת בגמ' בין רב לשמואל, איך לעשות? רב אומר, דולג. ושמואל אומר, פוסק.

דהיינו, לפי שמואל, צריכים לחתוך את הפסוק. ולפי רב, הוא צריך לחזור את הפסוק. והגמ' בסוף למסקנא אומרת, 'הלכתא דולג'. זהו כפי שאנחנו עושים למעשה, חוזרים על פסוק ואמרת וגו'. והסיבה שרב אינו מסכים לדעת שמואל היא, כי 'כל פסוקא דלא פסקיה משה, לא פסקינן ליה'. ושמואל האומר שכן, זה מפני שאין ברירה, אין אפשרות אחרת.

והגמ' שם שואלת על כך, וכי רב לא מודה שבשאיין אפשרות מותרת? הרי כתוב שלתינוקות, כיון שעשויים להתלמד, אפשר להפסיק. א"כ רואים, שבשעת הדוחק, כאשר אין ברירה, אפשר להפסיק פסוק וכו'.

שמואל לא מסכים לעצה של רב, לחזור על 'אמרת', כי הרי ישנה גזירה 'משום הנכנסים'. מי שנכנס עכשיו באמצע קריאה התורה לבית הכנסת, הוא לא היה בתחילת קריאת התורה, והוא רואה שהעולה לוי, מברך ומתחיל לקרוא 'אמרת להם', וכשהוא מסתכל הוא מבין לפי מה שהוא רואה, שהכהן קרא רק שני פסוקים, ויחשוב שישנה אפשרות כזאת. הוא לא יודע, שהכהן קרא גם את הפסוק הזה, הוא חושב שמכאן התחיל הלוי, וא"כ יבוא לידי טעות ויחשוב שאפשר לצאת ידי חובה בקריאת שני פסוקים.

לכן הוא אומר, תגיד לי, לפי שיטתך שהדבר אינו מעכב, א"כ מה הבעיא? מה הויכוח בין רב לשמואל? כך טוען החכם הזה, ודוחה אותו. איך נחלקו רב ושמואל על זה?

ועוד, מדקאמר [שם דף כ"א ע"ב] כנגד מי תיקנום, משמע עיכובא בדיעבד. ולשון אין פותחין מהם, נראה דחיובא הכי הוא. ואם הקריאה שלא כהוגן, יחזור ויקרא, ומה בכך.

הוא פוסק כמו הדעה השנייה, ואפילו לגבי הברכה.

אולם הדבר אינו נכון, כי מי שיעיין במהר"י קולון בפנים, יראה כי מהר"י קולון בעצמו הסתפק לגבי הברכה.

כתוב שם כך, ודשאל מר שאילתא וכו', שהרי מצאתי כתוב בשם בנו של רבנו אשר בחקת התורה שלו, שאל הר"ר אליעזר למהר"ר שמואל, אם קראו שנים כל אחד ד' פסוקים – נראה שבטעות הדפיסו שם בב"י 'שבעה' פסוקים, אבל צ"ל 'ארבעה' פסוקים, כמו שהקדמנו – והאחד לא קרא כי אם שנים, מבעיא ליה אי אמרינן ה"מ לכתחילה לא יפחות משלשה פסוקים, אבל דיעבד לא מהדרינן ליה, שהרי קיים תקנת עזרא [ב"ק דף פ"ב ע"א] שתיקן עשרה פסוקים, ותנן [מגילה דף כ"א ע"א] בשני וחמישי אין מוסיף עליהם. או דילמא, כיון דתיקן [שם דף כ"ב ע"א] שלא יפחות משלשה פסוקים, כמאן דלא קרי דמי, ומהדרינן ליה.

השיב, אפי' לא קראו השלשה כי אם שלשה פסוקים, לא מהדרינן ליה, שהרי לא ברכו לבטלה, ודבר שהיא תקנה לא מצעו דמהדרינן בדיעבד. תדע דהא בירושלמי [מגילה פ"ד הלכה ב'] אפילו פרשת עמלק שאין בה כי אם תשעה פסוקים, פריך והא אין קורין בו, ומשני שניא דא, כלומר שהוא סדר היום, ואפילו לכתחילה הנהיגו לקרותה, כל שכן בדיעבד שאין להקפיד במנין הפסוקים. א"כ זאת לא ברכה לבטלה. זאת אמנם תקנה שתיקן עזרא, אבל תקנה (עכ"פ זאת) אינה לעיכובא.

אבל בעל חוקת התורה לא מסכים איתו, ואומר על כך, ולי קשיא, לדבריו איך נחלקו רב ושמואל [מגילה שם] בפרשת צו, דלמר דולג ולמר פוסק, להוי כפרשת עמלק דשניא.

הרי ישנה מחלוקת בגמ' [תענית כז: ומגילה כב.] בין רב לשמואל, מה עושים בראש חודש? כי שם בקריאת ראש חודש, אי אפשר לחלק את הפרשה, כיון שישנם שמונה פסוקים, ובר"ח

לכך אני אומר, דאפילו בירך לאחריה, דאותה ברכה נעשית בטעות. זאת חקת התורה עכ"ל.

הרי לך דתליא באשלי רברבי, ומ"מ צריך להתיישב בדבר לדעת אנו על מי נסמוך. כך הוא כותב.

שאלו את מהרי"ק לגבי העניין הזה, הביאו בפניו את הדברים האלה. ומהרי"ק מצדד בתשובתו כמו הדעה השנייה, ומביא עוד ראיות, ולאחר מכן הוא מביא שאפשר לדון בכך, אבל מ"מ נראה לו כי אכן הדבר לעיכובא.

אבל בסוף דבריו הוא אומר כך, היה צריך לחזור ולברך, כדמשמע מתוך לשון חקת התורה שכתב לעיל דהברכה הוי בטעות. ואם כי אנכי מדמה להכריח כדברי האומר דאף בדיעבד לא יועיל בפחות מג' פסוקים, מ"מ לענין עשות מעשה, עליך השלכתי ה"הב. ואתה חכם כמלאך ה' צבאות, ולא יצא מתחת ידך דבר שאינו מתוקן.

דהיינו, מהרי"ק אומר, אמנם אני מביא ראיות שכן, ושבעצם אפי' צריכים לחזור ולברך, אבל אני לא אומר זאת למעשה. כך הוא עונה לחכם השואל. לגבי הלכה למעשה, עליך השלכתי ה"הב, אני משאיר זאת בשבילך, אתה תחליט. אני אינני מחליט.

הסגנון עליך השלכתי ה"הב, הוא על פי הפסוק [תהלים נ"ה, כ"ג] הַשִּׁלְךָ עַל יְיָ יְהוָה. פירושו משאך. כידוע מן הגמרא במגילה ודף י"ח ע"א, לא הוו ידעי רבנן וכו' שמעוה לאמתיה דרבי וכו'. ובנ"ד הוא אומר לשואל, אני משליך עליך משאוי זה, מטיל עליך את התפקיד והאחריות, תטרח ותעיין בדבר ותחליט.

א"כ יוצא, שמהרי"ק בעצמו, רבינו יוסף קולון, לא החליט. לא רצה לפסוק. ומרן הבית יוסף, העתיק את הכרעת מהרי"ק. מרן הב"י, לא אומר בזה מעצמו כלום, הוא רק מביא את דעת מהרי"ק, וזהו מה שפסק בספרו שלחן ערוך. ורואים שמהרי"ק לא רצה לפסוק ולהחליט, מה לגבי הברכה. א"כ גם מרן הבית יוסף, לא

החליט מה לגבי הברכה, כנראה השאיר זאת בבחינת 'דעביד כמר עביד'.

מי שיראה בשלחן ערוך המקוצר והלכות כתיבת ספר תורה, סימן קס"ה הערה ו' ד"ה ואמנם, דף קל"ז, הבאתי בס"ד הרבה מקומות, שבהם מרן השלחן ערוך אינו מכריע בהם. ישנם דברים שהוא סתם בכוונה. אפילו שראה שישנן חילוקי דעות, בספרו שלחן ערוך הוא שתק, ואין הכרעה מצידו.

לכן לגבי הנושא הזה, צריך זהירות. לא לבוא ולהגיד, שמרן אמר לברך, כי זה לגמרי לא בטוח.

גם מדברי מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק רואים, שהוא הולך ג"כ בדרך הזאת, אין כאן הכרעה והחלטה לגבי הנושא דלעיל.

בשו"ת משאת משה ואו"ח חלק שני סי' א"ג, דן בענייננו אגב הנושא שלו, השאלה העיקרית שם היא, מה הדין אם לא הוציאו ספר תורה ביום שני, קרה שלא יכלו להוציא ס"ת. והם אומרים, אולי ביום שלישי נשלים את הקריאה של אתמול.

מסקנת המשאת היא שאין דבר כזה, 'עבר זמנו בטל קרבנו'. כי התקנה היתה רק בשני וחמישי, כיון שאלו ימים של רחמים, לא לחנם קבעו את הקריאה בימים הללו, ואין אפשרות להשלים אותה ביום אחר. ומכך גם הנדון, לגבי מה שהיה בשנה האחרונה [בתקופת הקורונה], כי אנשים לא שמעו כמה פרשיות, האם אפשר להשלים בשנה הבאה. הנושא הזה קשור לכך.

ובעל משאת משה, מסתייע בנוסף לכך מדברי מהרי"ק שהבאנו לעיל. הוא כותב בזה"ל, ראיתי להגאון מהריק"ו בשורש קע"ז דאישתאיל על מי שקרא בתורה ב' פסוקים ובירך לאחריה, אם יצא ידי קריאה וכו'.

והגם הלום, מוהריק"ו ז"ל בשורש הנז' טרח בדנפשיה להראות פנים למ"ד דאפילו דיעבד יחזור ויברך, להלכה קאמר ולא למעשה. הוא לא מחליט, שכך ההלכה למעשה. שהרי סיים בתשובה הנז' ז"ל, ואף כי אנכי מדמה להכריע

ט"ל, שלא ללמוד מדברי הפוסק למעבד עובדא, רק בנדרון שעוצם השאלה תסוב עליו, ולא במה שיבא בדבריו באגב. שכיון שאינו מצטרך לעוצם השאלה, אינו יורד לעומק הדין יעו"ש.

אבל לגופו של עניין, הרי הדבר נכון ואמת בלאו הכי, מצד עצמו. לכן אנחנו עכ"פ שמחים דמהרי"ץ מצטרף לכך. וע"ע מה שאמרנו על כך בס"ד בהילולא של מהרי"ץ, בשנתנו זו.

*

בספר ילקוט יוסף נא"ח חלק ו', קריאת התורה, דף ע"ו כתב כך, אחר כתבי כל זאת, שאלתי למרן אאמו"ר שליט"א שכיון שמצינו לכמה פוסקים הסוברים שאם קרא רק ב' פסוקים אף ברכה אחרונה אין צריך לברך שנית, וכמו שהביא בן כספר חקת התורה, וכן דעת היעב"ץ, והרב שביתת יום טוב הנ"ל – הוא מביא רק שלושה פוסקים האומרים כך – אם בן ניוחש לספק ברכות להקל, שאף שעיקר סמיכתם היא על סברת יחידאה שבספר חוקת התורה, מכל מקום לכאורה תו לא הוי סברא יחידאה, ואם בן ניוחש לספק ברכות להקל.

והשיב לי אאמו"ר שליט"א, שכיון שכבר פשטה ההוראה להורות בזה כד' הש"ע, אין לחוש בזה לסב"ל. שמה שאמרו סב"ל נגד מרן, אין זה מעיקר הדין, אלא חומרא בעלמא, כמבואר בשו"ת יוסף אומץ הנ"ל. ובלא"ה כבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן ס"ו, שהעושה כד' מרן בברכות, אין מזניחין אותו.

ראשית, לכאורה איננו מובן מה הפירוש ש'כבר פשטה ההוראה כדעת מרן הש"ע? מאיפה זה? אני רואה הפוך, כי כל הפוסקים מתלבטים בעניין, זה אומר בכה וזה אומר בכה, אין בזה דבר פשוט ומקובל. זו מילתא דלא שכיחא כולי האי. וכדי לפסוק מעיינים הרבנים בספרי הפוסקים.

אבל חוץ מזה, וזו עיקר הטענה, מרן לא פסק אף לברך, הוא לא כתב זאת במפורש. כמו שאמרנו בס"ד.

כמ"ד דאף דיעבד לא מהני בפחות מג', מ"מ לעניין מעשה אתה חכם כמלאך ה' ולא יצא מתחת ידך דבר שאינו מתוקן עכ"ד. דאיכא למשמע לדאתאן עלה בנ"ד דכוותה, דכל מחמת תקנה מאי דהוה הוה, ולא מהדרין עובדא.

הוא לומד מכך לעניינינו. אמנם תיקנו לקרוא ג' פסוקים, אבל לאו למימרא דמהדרין ליה. ממילא ה"ה בנ"ד. אמנם תיקנו לקרוא ביום שני, אבל לא שאם בטעות לא נעשה התקנה, שצריכים להשלים אותה פעם אחרת. אם קראת שני פסוקים, עכשיו צריך לתקן ולקרוא שלושה. לא. אין צורך.

ומהרי"ץ זיע"א מביא זאת בשתיקה, בשו"ת פעולת צדיק וח"א סימן צ"ו. אם כן, יש לנו כאן הכרעה וראיה לכך, גם מדברי מהרי"ץ.

כתוב שם והובא בפסקי מהרי"ץ, הלכות ספר תורה, דף תק"ד] כך, מְסַפֵּר משאת משה. אם לא קראו בתורה יום שני, אינם חייבים לקרות ביום שלאחריו. דלא כס' עטרת זקנים ס"י קל"ה, מכמה טעמי וכו'. ולפי המובן בהמשך, לא רק שלא חייבים, אלא גם זה לא טוב. גם אם ירצו לעשות כך, לא טוב שיקראו זאת לאחר מכן. ובהמשך מהרי"ץ אומר, עוד ראיה ממהריק"ז שורש קע"ז יע"ש ס"י א'.

ואח"כ מהרי"ץ מביא עוד טעם לכך, מחזק זאת מעצמו, וכותב בזה"ל, ועוד נראה לי להרחיב הביאור, דכיון דלא תיקנו להשלים פרשת שבת שעברה רק בשבת הבאה ולא בחול, היינו טעמא דאין להשלים רק ביום שתיקנו וקבעו לקרות בו, ה"נ בחול אין להשלים ביום שלאחריו כיון שאינו יום קבוע לקריאה. והוא רמוז בדברי המשאת משה ודו"ק.

לאמיתו שלדבר, אולי אין ראיה מדברי מהרי"ץ הללו, ועכ"פ הדבר אינו מוכרח, כיון שהמשאת משה הביא עוד ראיות אחרות, איכא למימר דלא טרח מהרי"ץ לדון בראיה שהביא מדברי מהר"י קולון. ובפרט לפי מה שכתב מהרי"ץ עצמו שם בפעולת צדיק בסימן

וגם אם כן, הרי הספרדים אומרים סב"ל נגד מרן. אבל, הוא מצרף לכך את הדעה, כי מה שאומרים סב"ל נגד מרן, זה לא מעיקר הדין, אלא זאת חומרא. שהרי גם הספרדים אומרים, נכון שאומרים סב"ל נגד מרן, אבל מי שיברך לא מזניחים אותו. לא צריכים לעשות מכך עניין, אם בירך, בירך, כי מרן אומר לברך. אם אתה שואל אותי מה לעשות, אל תברך. אבל מי שמברך, לא נורא.

*

בשו"ת מהר"י אסאד [תשובות מהרי"א, סימן נ'] טוען, מה כל הויכוח? מה כל הרעש הזה? הרי כתוב בירושלמי ומגילה פרק ד' הלכה ה' במפורש לגבי ההלכה הזאת, שזה מעכב, וצריך לברך. הוא מפלפל שם בנושא הזה, לא ניכנס לכל השקלא וטריא שלו, הוא ממש עושה למדנות, אבל נדבר רק לגבי הנקודה שלנו.

הוא כותב בזה"ל, מצאתי הדין מפורש בירושלמי דמגילה פ"ד, בעיא אמתניתין דלא יפחות מג' פסוקים, אי מעכב בהתחיל בפרשה פחות מג' פסוקים. ומשני דמעכב, ולא יצא כלל, וכופין לחזור ולברך ולקרות. ואע"ג דקרא גם בראשונה ג"פ בכלל, רק משום גזירת הנכנסים שיאמרו לא קרא ג"פ, מעכב. ומכ"ש אם באמת לא קרא ג"פ.

וא"כ תמיהה רבתי על כל הראשונים הנ"ל, מוהר"א ומהר"ש ובן הרא"ש ומהרי"ק, וגם כל הבאים אחריהם, שלא הביא א' מהם מירושלמי במקומו הנ"ל שמפורש כן. זה לא בירושלמי באיזה מקום נידח, אלא בסוגיא בנושא הזה עצמו. כתוב במפורש את העניין הזה. איך לא ראו. ומשמע דלא מלשון לא יפחות וכו' דיין כן הירושלמי, אלא קבלה היה שכך תיקנו מעיקרא. וצריך עיון גדול. לדבריו, הדבר כתוב בירושלמי במפורש.

בירושלמי כתוב – אמנם זה לא דומה, אבל לדבריו זהו קל וחומר – כי כאשר ישנה פרשה של חמשה פסוקים, 'פרשה' הכוונה ריוח, לא משנה אם פתוחה או סתומה, הקורא אינו יכול לקרוא רק שלושה פסוקים, כי אז הוא ישאיר

שני פסוקים, ואין משאירים פחות משני פסוקים מפני גזירת היוצאין. כי אם הוא יקרא בס"ת ג' פסוקים, והם ייצאו אז מבית הכנסת, הם מסתכלים ורואים שבעוד שני פסוקים יש ריוח פרשה, אז כנראה העולה הבא יקרא רק את השניים האלה, וממילא תצא מכך טעות. לכן חובה לגמור, עד סוף הפרשה. כך היא ההלכה. אבל במקרה שלא עשו כך, אלא עלה לס"ת וקרא ג' פסוקים ובירך, מה נעשה עכשיו? מהי ההלכה? הרי העולה הבא, צריך לקרוא את שני הפסוקים, ואי אפשר לקרוא עוד פסוק מהפרשה הבאה, כי אין מתחילין בפרשה פסוק אחד ולא שניים, אלא רק שלושה פסוקים.

הוא צריך לקרוא את שני הפסוקים שנותרו, ועוד שלושה פסוקים מהתחלת הפרשה הבאה.

אך מה הדין, אם עלה השני וקרא שלושה פסוקים, ובירך ברוך אתה וכו' אשר נתן לנו וכו' בא"י נותן התורה. מה עושים?

אומר על כך הירושלמי, שזה מעכב, צריך לתקן זאת כי לא יצאו ידי חובה. ומסביר שם הקרבן העדה, שצריך לברך.

אומר על כך מה"ר יהודה אסאד, מתלמידי החתם סופר, כי הנה הדבר כתוב במפורש. אתם דנים, מה הדין אם האדם קרא בס"ת שני פסוקים. וכאן הוא קרא שלושה פסוקים, אבל בעצם מן הקריאה הנכונה היה לו רק פסוק אחד, וכתוב על זה בירושלמי שהדבר מעכב. אז ק"ו אם קרא רק שני פסוקים, שלא יצאו ידי חובה.

הרי כתוב שם בירושלמי, שכופין אותו. הוא חייב לחזור. ישנו שם נדון, האם זה מעכב או לא מעכב, אבל למסקנא זה מעכב, והביאו מעשה שהיה.

בירושלמי שם מובא כך, היתה הפרשה של ה' פסוקים, קורא את כולה. לא עשה כן, אלא קרא ג', זה שהוא עומד תחתיו צריך לקרות שני פסוקים האחרונים, וג' מפרשה האחרת. לא עשה כן, מהו שיעכב? רבי יונה ורבי יוסה, סלקון מיחמייה אפיין לאחוי דיהודה בר תמוזה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדבר יתוקן, אבל בסוף יצא שבסוף עשית שני דברים שלא ראוי לעשות אותם, ושהם רק בדיעבד. א"כ אתה לא יכול ללמוד משם לנושא שלנו. כי כאשר הוא קרא רק שני פסוקים מפרשה אחת, ועוד פסוק אחד מפרשה אחרת, שהם תרתי לגרועותא, על כך כתוב שהדבר מעכב. משא"כ בנ"ד, שעשית רק דבר אחד שאינו בסדר, אולי זה לא מעכב. זאת בכלל אינה ראייה. מי אמר שזה מעכב? אולי הדבר אינו מעכב.

לכן ברצוני לומר, כי גם מהירושלמי, זה לא 'סוף פסוק' לגבי ההלכה הזאת.

בעזרת ה', צריך עדיין ללבן את הנושא הזה, לפי הזמן שיישאר לנו. אם יישאר. ובכל אופן יש עוד הרבה דברים להוסיף, בשיעור נוסף בל"נ.

הסברם של חכמי תימן נע"ג לגבי השם "ככותבת" הגסה, שנקראת כך מפני שאפשר לכתוב עמה, והתייחסות למ"ש בעניין זה בקובץ חמדה גנוזה.

בעת ברצוני לומר לכם, חידושים נוספים אחרים.

בעבר דיברנו בעניין 'ככותבת הגסה', זהו שיעור אכילה ביום הכיפורים, מי שאכל ביוהכ"פ חייב כרת אם אכל שיעור ככותבת הגסה, דהיינו תמרה גדולה.

למה נקרא שמה 'כותבת'?

אם אתם זוכרים, דיברנו על כך מספר פעמים, כי היו כותבים בזמנם בגרעין שלתמר, שהרי ישנו חריץ בגרעין והדיו עובר דרך שם. זהו דבר מצוי כי היו הרבה תמרים, ואפשר לחדד אותם, א"כ לקחו את זה והיו כותבים בזה.

דיברנו על כך בזמנו [שיעור מוצש"ק נצבים התשע"ט, ומוצש"ק וילך התש"פ], וכתבתי על כך גם בשו"ת עולת יצחק וחלק ג' סימן רל"ז אות ד". הבאתי ששמעתי זאת מתלמיד חכם זקן מתימן, אשר אמר כי ראו שכתוב זאת בספר. 'העולם' לא יודע מכך. חיפשנו בספרים, ולא מצאנו מוזכר זאת בשום ספר. אני שמעתי זאת בע"פ, שתלמידי חכמים בתימן ראו שכתוב כך

קריביה דרבי יוסה בן חנינה בכנישתא דסוכנייא, והוה תמן ר' ירמיה, ועיכב. א"ר יונה לרבי יוסה, וכופין.

פסקו שהדבר מעכב, וכופין אותו. אומר מהר"י אסאד, כי קל וחומר לגבי הנושא שלנו.

לפענ"ד, ראשית, כל הראיה שלו היא תמוהה, כי אתה לא מביא ראייה מן הירושלמי עצמו, אם כבר זאת ראייה מבעל קרבן העדה, הוא זה שאומר בהדיא שצריך לברך. בירושלמי כתוב רק, שזה מעכב. אולי הכוונה 'מעכב' על הקריאה, מי אמר על הברכות? טוב, אתה יכול להגיד שזה אותו הדבר, אבל אינך יכול להגיד שהדבר מפורש. מהר"י אסאד מביא, שהירושלמי אומר לברך. אבל לא. בירושלמי עצמו לא כתוב לברך. הקרבן העדה אומר לברך. והנה אכן המפרשים האחרים, כגון הפני משה, לא מדברים על הברכה. לא כתוב מה לגבי הברכה.

גם בספר שדה יהושע, פירוש על הירושלמי, אינו אומר מה לגבי הברכה. הוא כותב כך, 'זהו תמן רבי ירמיה, ואירע מעשה כזה, שפרשה של ה' פסוקים קרא הראשון ג' פסוקים והאחר ג'. 'ועיכב', שהחזיר אותם וקראו כתקנו.

לא כתוב, האם עם הברכות, או בלי הברכות. כנראה מהר"י אסאד מבין, כי מן הסתם זה עם הברכות. אבל סוף סוף הדבר אינו מוכרח. לא מוכרחים להבין כך.

אולם העיקר שברצוני להגיד, כי אולי זאת בכלל אינה ראייה לגבי הנושא שלנו. כי האדם הזה, עשה שני דברים לא כהוגן, לא מתוקנים. נגד תקנות חז"ל. דבר ראשון, הוא קרא רק שני פסוקים. ודבר שני, הוא קרא אח"כ רק פסוק אחד, בזמן שהיה צריך לקרוא שלושה. א"כ ישנם כאן שני דברים, שאינם רצויים. משא"כ בנ"ד, שהעולה קרא רק שני פסוקים, ישנו רק דבר אחד שאינו בסדר, אבל שם בשני דברים הוא לא בסדר. אמנם הוא לא אשם, כי אנחנו אמרנו לו שיקרא שני פסוקים, אבל התכווננו שתקרא עוד שלושה מהפרשה הבאה, ובכך

באיזה ספר, כנראה של אחד מחכמי תימן, ועד היום לא נמצא הספר. בכל אופן, כך אמרתי וכתבתי בעבר.

בעת, היה לי חידוש. אמרו לי, שמצאו את הספר הזה. אבל אח"כ נתברר שזה לא בדיוק כך. כתוב רק משהו הדומה לכך, אבל די רחוק. אולם עכ"פ במציאות, סופרי סת"ם לקחו את זה, וכתבו בזה שורות בספרי תורה באופן מצויין, ממש כתב נהדר, כי זה נוח לכתובה. א"כ מובן שבזמן חז"ל, כאשר רצו לכתוב, לקחו את זה וכתבו, כי זה דבר שמצוי בקלות. לכל דבר המזדמן, יכול להיות אפילו בלי לחדד.

לאחרונה יצאה לאור חוברת בשם 'חמדה גנוזה', הבאנו כבר בשיעור הקודם חידושים מאת הר"ר שלמה גזפאן, שהוא כותב בשם מהר"ר דוד רצאבי בעניין הגעיא במלה 'אַל' תשלט בי כל און, שזה ממתק את הדינים. וכן חידוש נוסף בשם הרד"ג בעניין החגבים, כי לא רק שישנו חי"ת בבטן החגב, אלא שיש אף צירי.

בשיעור הקודם אמרתי כי אינני יודע היכן נמצא הצירי, אבל לאחר השיעור ראיתי זאת באופן ברור. רואים את הצירי בצורה ברורה, בחגב חי. אולי רק במין של הארבה המדברי. במין שהביאו כאן בשיעור הקודם, זה לא היה כ"כ ברור, או שזה התייבש. אבל בחגב חי ראיתי זאת, ממש רואים צירי באופן ברור. לא שמנו לב לכך עד היום, כי זה יותר למטה, לכן לא התייחסנו לכך. לא הרגשנו.

בחוברת חמדה גנוזה [דף ע' אות ל'] מובא כך, שמעתי טעם, למה נקראת במשנה התמרה, כותבת.

זה במסכת יומא, פרק שמיני. אבל בכוונה הוא כתב במשנה סתם, כי יש גם במסכתות אחרות. תשמעו מה הוא אומר.

לפי שברייתה דומה לאצבע גודל, שהיא משהו הכתיבה באחזית הקולמוס. ולרמוז שכתובת התורה שאותיותיה מחכימות, היא מתוקה

יותר מדבש תמרים, דכתיב [תלים י"ט, י"א] ומתוקים מדבש וגו'. שמתיקות הדבש, אינה כי אם להאיר עינין] הגשמיות, אבל מתיקות התורה הם להאיר עיני שכלו להשיג בוראו. דהיינו, 'מתוקים מדבש', כי דבש זה גופני, אבל התורה מאירה את השכל.

לכך קרואה כותבת, בשם עיקר המעלה של אדם, שהיא התורה, שצריך לידבק בה. ולפיכך, רצה התנא להועילנו במה דנקט השיעור ככותבת, ולא נקט כתמרה. שאם נקט כתמרה, היתה כוונתו להוכיח שכל מתיקות הבלי העה"ז ותאוותיו, סופן תמרורים. אלא שרצה להועילנו בשם רום המעלות שהיא התורה, המצלת אותנו מהבלי העה"ז כנזכר, ודק. (הד"ג נר"ו). כך הוא מביא בשם הד"ג נר"ו, זהו מהר"ר דוד גמאל, מחכמי צנעא בדורות שעברו, לפני מאה וחמשים שנה.

אסדכן, זה לא שכתבו בגרעין. כי הוא אומר, 'שהכותבת דומה לאצבע גודל, שהוא משהו הכתיבה באחזית הקולמוס'. כביכול, ע"י הכתיבה, על ידי זה אפשר לכתוב, זה דומה לאצבע גודל.

אבל חושבני, כי לפי דברינו הפירוש הוא מצויין, כי היו כותבים בגרעין שלתמרה. יהי רצון שבעז"ה נזכה למצוא את המקור, ואולי יתחדשו עוד דברים נוספים.

בשבח החוברת "מקרא קודש" על ספירת העומר, מאת הרה"ג משה רצאבי שליט"א, בירור שרשי ניקוד המלה "האידיאנא", והרחבה לגבי מסורת אבותינו נע"ג בנוסח ובלשון הארמית.

דבר נוסף שברצוני להגיד, לגבי החוברת 'מקרא קודש' על הלכות ספירת העומר, של בני הרה"ג משה שליט"א.

אמנם דיברתי כבר [דרשת חול המועד פסח התשפ"א] על החוברת הזאת, אבל כאשר דברתי אז בשבחו עדיין לא קראתי את כולה ממש, אלא רק כמה קטעים. אבל בהמשך, כאשר עברתי על זה כסדר, ברצוני לומר לכם שזה דבר ממש נפלא מאד, נפלא ביותר. יש

שערי יצחק – השיעור השבועי

אל"ף אחרי הדל"ת, להורות שזה 'דאנא', דהיינו נמשך, כמו 'בעג-לא', 'סב-רא'. האל"ף מראה. כדי שהאנשים לא יקראו בטעות, מושך את זה.

ומכל מקום בדיעבד מי שאינו יודע ואומר האידנא הדל"ת בחטף, יצא (כנלע"ד, שזה עדיף ממי שדילג ולא אמר כלל תיבת "היום" להסופרים בלשון הקודש, שנחלקו בזה האחרונים אם יצא. וכן הסכים אאמו"ר שליט"א הואיל ואין כזה צירוף מלים האיי דנא, ומוכרח שפירושו זה הזמן אף על פי שהוא טועה בקריאתו ע"כ).

הוא מביא בשמי, טעם נוסף למה זה לא מעכב, כי אין משמעות אחרת למלה 'האידנא' בשוא, זאת אינה משמעות אחרת, ומובן למה הוא מתכוין כשהוא אומר 'האידנא'. זהו מעין הכלל, שבכתיבת ס"ת אם נכתבה אות בטעות, אם נשתנתה צורת האות, הכלל הוא – כפי שהרמב"ם מבאר בהל' ס"ת והל' תפילין – כי זה פסול רק אם נשתנתה ונפסדה צורתה שאינה ניכרת כל עיקר, או נדמית לאות אחרת. אלו שני מצבים. ישנו מצב, שלא יודעים מה כתוב כאן. האות הזאת, אי אפשר לדעת מה היא. רק אם אתה מכיר את המלה, אתה מבין מה צריכה להיות האות הזאת. אבל אם היתה רק האות הזאת, אינך יכול להיות בטוח שזאת האות הכתובה כאן. או אם האות נדמית לאות אחרת, ישנו מצב שהאות לא השתנתה לגמרי, אבל נראה שזאת אות אחרת.

אולם בעניינינו, 'האידנא' אין מלה כזאת, ומובן שאם האדם מדבר כך הוא מתכוין לומר 'האידנא', כי לא יכול להיות שהוא מתכוין למשהו אחר. לא נפסדה מצד עצמה, ולא נדמית למלה אחרת בכללותה.

והוא מסיים שם, אבל לכתחילה, צריך ללמד לשונו לומר כהוגן, ושוב לו.

דיברתי בשיעור הקודם, לגבי דקדוק ומשמעות המלה 'נדוניא', וכעת נדבר בעזרתו יתב' על המלה 'האידנא'.

בזה חיזוק גדול לתורה, להלכה ולמסורת, וחושבני שצריך להפיץ זאת כמה שיותר הרבה. חשוב להפיץ זאת כעת כי דבר בעתו מה טוב. כל פרטי ההלכות, והשאלות המתעוררות וכו', הלכה למעשה דבר דבור על אפניו. נחית לעומקא דדינא, טעמו ונימוקו עמו, וירבו בישראל כמותו.

נדבר על דבר אחד קטן, המדובר בחוברת הזאת. כי כפי שהבנת, אנשים רבים טועים בכך. זהו דבר המיוחד למסורת שלנו.

אנחנו אומרים, 'האידנא' כך וכך בעומרא, כגון היום אמרנו 'האידנא' עשרין וחד יומי בעומרא. אבל ישנם כאלה האומרים, 'האידנא'. יש אנשים שלא שמים לב לדקדוק הקריאה, והבעיא היא שזה משנה לכאורה את המשמעות. כי 'האידנא' זה לא 'האידנא'. 'האידנא' פירושו, האיי עידנא.

כתוב שם בחוברת [פרק ג', עמ' י"ב] כך, 'האידנא'. יש לזהר שלא לומר האידנא, הדל"ת בחטיפה שנשמע כמו שוא פתח, וכמו שיש קצת טועים בזמנינו מחוסר בקיאות ודקדוק. מי שאומר כך, הוא יצא למשמעות אחרת לגמרי, כי דנא בארמית, פירושו זה או זאת בלשון הקודש (כמו על דנא, בית אלהא דנא, פדנא תימרון להון). ואין זה הפירוש כלל, כי תיבת "האידנא", היא קיצור "האיי עדנא" (כמ"ש מהרי"ץ בע"ח דף מ"א ע"ב. וכ"ה בערוך). פירושו, "זה העת", או "זה הזמן". (ואות העי"ן נבלעה לקיצור הלשון, כמו שמצוי בלשון ארמי באותיות הגרון, כגון מסותא וכך קבלנו הסמ"ך רפי. ויש גורסים מסותא], מסותא. מברא, מעברא. סר סכינא, סער סכינא. תריסר, תרי עשר. דיעבד, דאי עבד, וכיו"ב). אלא ירחיב בקריאת הדל"ת, וכמו שהוא מסורת קריאתנו בתיבה זו כאן, ובכל מקום שנזכרה בדברי חז"ל. ולכן בספרי הקדמונים הונח אל"ף אחר הדל"ת כזה, "האידנא", להורות על משך אות הדל"ת שלפניו (וכמ"ש הרד"ק בפירושו למקרא בכיו"ב. וכן העתיק אאמו"ר שליט"א בש"ע המקוצר סי' צ"ב ס"ב). בספרי הקדמונים, עשו

ישנו קצת חידוש בנושא הזה, כי ידידנו הרב יא"ש הי"ו הביא לי מאמר שכתב בנושא הזה, (מיום שלישי לסדר ויקרא, שנתנו זו), דף אחד, ומתברר שישנם תכאליל שכך ניקדו, האיִדְנָא בשוא. דהיינו, זאת אינה טעות של האנשים רק כיום, אלא ישנם כתבי יד כאלה כבר בעבר.

הוא כותב כך, בתכאליל של מהר"י בשירי (שנת שע"ז) ומהר"י ונה (שנת שצ"ז, ופעמים שהדל"ת בשוא, ושנת ה'ת') העתקת הקי"ב, ת"ז, ת"מ, תנ"א, היִדְנָא, או האיִדְנָא. ובתכאליל [משנת] שצ"ז, האי דאנא, בשתי תיבות. שמעתם? יש להוסיף שזה עם שלוש אלפיי"ן.

ובתכאליל [משנת] הש"מ והשמ"ג, האיִדְנָא, היו"ד בצירי והדל"ת בשוא.

אבל בתכאליל ה"ר יוסף בן רבינו בניה הסופר זיע"א ובן אחיו ה"ר אביגד, מובאות שתי גירסאות – אני קורא כעת כפי שהוא מבין, שהדל"ת בדגש חזק – האיִדְנָא או האיִדְנָא, האל"ף בחירק, והדל"ת בקמץ או בשוא. וכעין זה בתכאליל משנת ה'ש"נ (המכונה 'הקדום'), האיִדְנָא.

אנחנו שמחים לראות אברכים צעירים תלמידי חכמים כמוהו, השוקדים על התורה ועל העבודה, ויש להם יד ורגל להבין ולהשכיל גם בספרי רבותינו וקדמונינו נע"ג. בפרט שלצערנו מעטים הם, לא רבים יחכמו. יישר כוחו שטורח ועמל ומתייגע לדלות פנינים ממורשת חכמי תימן, ירבו בישראל כמותו. כן ירבה וכן יפרוץ.

זהו דבר חדש. לא נודע עד היום. ישנו תכאליל של הר"ר יוסף בן מהר"ר בניה, זהו הידוע בשם בניה הסופר, שהיה סופר גדול, אומרים שהוא כתב ארבע מאות תיגאן, סופר מובהק, אומן ומומחה בכתיבה ובדקדוק וכו', וגם בניו ומשפחתו היו סופרים. א"כ בנו, רבי יוסף, ובן אחיו של רבי יוסף, דהיינו נכדו של בניה, שמו אביגד בן דוד בן בניה, כולם לבלרים מובהקים, ובנ"ד הוא כתב משהו חדש, 'האיִדְנָא'. ואח"כ הוא אומר, 'האיִדְנָא'. מה קרה?

ולמעשה מי שיראה גם במה שיצ"ל צילום התכאליל כתי"ק של רבי ישראל משתא ובעמוד ק"ג, גם שם ראיתי שכתוב בשו"א, 'האיִדְנָא'.

מהיכן המלה הזאת, 'האיִדְנָא'?

אביא מהתחלה מה שהוא כותב בזה"ל, בעיון במקורות לתיבה זו, תיבת האיִדְנָא איננה מצויה בתרגום למקרא כלל, ובמובן של 'עתה' מתורגם בדר"כ 'כען'. אמנם כאשר כתוב במקרא 'ביום ההוא', פעמים שתרגומו ביומא ההוא, ופעמים בעדנא ההוא.

בתלמוד הירושלמי אין מופיעה תיבה זו כלל. משא"כ בתלמוד הבבלי מצויה היא פעמים רבות, ופעמים שענינו על זמן כלשהוא, ופעמים שענינו לאותו יום שהוא עומד בו.

בסידור רס"ג (דף קנ"ד) הגירסא האיִדְנָא וכו', ונוסחאות המדרש הגדול נראה שפעמים הגירסא הידאנא, ופעמים הידנא וכו'.

עכ"פ כתב מהרי"ץ שתיבה זו מורכבת משתי תיבות, האיִי עיִדְנָא ע"ש. דהיינו, כלשון הפסוק בדניאל [ז', כ"ה] עד זמן ועדן וכו'.

א"כ למה עיִדְנָא, ולא עיִדְנָא, אם זה מלשון עיִדְן? התשובה היא, כי בארמית מחליפים ביניהם, קמץ ופתח זה משתנה. למשל, אנחנו אומרים בגמ' 'בְּעִי' רב אשי, ובתרגום אנחנו אומרים 'בְּעִי', כמו בתרגום הפסוק אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ ובראשית ל"ז, ט"ז, יֵת אַחֵי אֲנָא בְּעִי. וכן הָבֵא – הָבֵא. הקמץ והפתח, הן שתי סגנונות בארמית, אין כאן שינוי משמעות.

ישנם הבדלים בלשון הארמית, מזמן לזמן וממקום למקום. זהו כפי שתרגום אונקלוס על התורה, אינו שוה לתרגום יונתן על הנביאים, ושניהם לא שוים לארמית של דניאל ועזרא, וארבעתם לא שווים לבבלי, ובתלמוד ירושלמי הסגנון הוא אחר, ובזוהר הקדוש הארמית בסגנון אחר. כי זאת כמו בכל שפה, שהיא משתנה ממקום למקום, ומזמן לזמן. גם בביטוי. ולפעמים אלו מלים ממש אחרות.

למשל, מה שאצלינו כתוב תרגום 'כי' – אַרְי, מי שיראה בתרגום על המגילות, כתוב 'אַרום'.

שאובה או חשובה [סוכה דף נ' ע"ב] עכ"פ לא ירדה האות הגרונית מעיקר התיבה.

ועוד טענה, ג', כאשר נאמר הדל"ת בפתח, פעמים יבואו לחטוף המלה ותשמע הדל"ת בשוא, והוי שנוי משמעות בלשון ארמית, שכן דָּנָא פירושו כמו שמוכא בירמיה [וי"א] דָּנָה תאמרון, כמו זה תאמרו, דהיינו 'זה', וכן הרבה מצוי לשון זו בתרגום [בראשית י"ג, י"ב ועוד] לענין 'זה'. משא"כ אם מנוקדת הדל"ת בקמץ, לא יתכן להגיע לטעות זו בלשון ארמית. אם אנחנו אומרים 'האיִדְנָא', אזי יבואו לידי טעות, כי יאמרו הדל"ת בשוא, 'האיִדְנָא', אבל אם אתה אומר 'האיִדְנָא', לא יבואו לידי טעות. כך הוא אומר.

והמסקנא שלו היא, הגירסאות שבתכאליל שגרסו האיִדְנָא או האיִדְנָא או האיִדְנָא, הוי שיבוש גמור. אמנם הרצוי היה לומר 'הא עִדְנָא', כפי צורת הלשון האמיתית והטובה. כך מסקנתו.

דבר ראשון, ברצוני לומד חידוש בס"ד. נראה לי, בניגוד למה שחשבתי עד עכשיו, כי אלה שאומרים בשוא 'האיִדְנָא' שזאת טעות. בפרט אחרי שאני רואה, שישנם תכאליל שגרסו כך, אם כי הם מעטים. יכול להיות, שלא חייב להיות שזאת שגיאה. נכון שמהרי"ץ אומר, כי האיִדְנָא היינו 'האיי עדנא', ופירושו 'זמן', אולם אפשר שהם לא פירשו כך. אלה שגרסו בשוא, הם גרסו, 'האיי דְנָא', בשוא. אבל יוצא, כי אלו מלים כפולות. האיי היינו 'זה', ו'דנא' ג"כ 'זה'. אז מה הפירוש? זהו זה? הלשון כפולה. לא מתקבל. לכן מהרי"ץ לא הלך בדרך זו בכלל. ובפרט שהגירסא היא בפתח 'דְנָא', א"כ יותר מתאים שזה עִדְנָא. אבל חושבני, שאולי בכל זאת ישנה בכך כוונה עמוקה, כי רוצים להגיד כאן משהו. דהיינו, 'דְנָא' פירושו 'זה', אבל חושבני – אין לי לע"ע ראייה לכך, אבל מסתבר שישנן ראיות לכך רק שלא היה לי פנאי לחפש – כי כאשר אתה אומר 'דְנָא', פירושו אמנם בארמית 'זה', אבל לא חייב להיות שזה פה, כי יכול להיות גם שם.

מובן שזה נשתנה במשך הדורות. אנחנו קוראים, 'לְפּוֹס', ובספר דניאל כתוב 'לְפּוֹס'. אנחנו אומרים בקדיש, 'לעילא לעילא' מכל ברכתא, אנו קוראים את המלה 'לעילא' מלרע והלמ"ד רפה, אבל מי שיראה בספר דניאל, כתוב 'לְעִי-לָא'. וכל כיו"ב.

והאמת היא שבעדות אחרות, ראו שכתוב שם כך, ואמרו כי הנה הוכחה שזה צריך להיות כך. או ששם כתוב 'חִיָּא', עם שני דגשים, ואנחנו אומרים 'חִי-יָא'. היו"ד הראשונה רפויה. זאת אומרת, שישנה מסורת אחרת בקריאה. זאת אינה שגיאה. כי ישנן כמה וכמה שיטות. ה"ה בנ"ד, עִדְנָא ועִדְנָא, זה אותו הדבר.

הרב יא"ש ממשיך וכותב, אמנם מצאנו בכמה מקומות שיש חילופים בגרסאות הראשונים בגמרא, בין עִדְנָא בעי"ן לאִידְנָא באל"ף, ע"י בתורתן של גאונים [ח"ז דף 552 בגירסאות למטה], הלכות פסוקות מן הגניזה [דף צ"ח] וכו', א"כ אפשר לומר שתיבת האיִדְנָא הרי היא צירוף שלשתי תיבות, הא אִדְנָא, וכמו שמצוי צירוף תיבת 'הא' עם התיבות שיבואו אחריה, כגון הָאָנָא שהיא הא אָנָא, הִלְכָא שהיא הא לְכָא וכן הָא לְכוּן. וכאן פירושה 'זה הזמן'.

גירסת הָאָנָא, יש לה כמה מעלות מגירסת הָאִדְנָא. א', בתיבת האיִדְנָא 'הא' בארמית היא לשון נקבה, ואינו מתאים ליחס 'הזמן' שהוא לשון זכר. לדבריו, עדיף להגיד 'הָאִדְנָא', כי 'האיִדְנָא' זה לשון נקבה, ו'הזמן' זה לשון זכר. א"כ מה מהרי"ץ אומר? כי 'האיִדְנָא' זה האיי עִדְנָא? לא. זה זמן. אבל 'זמן' זה לשון זכר, ו'האיי' זה לשון נקבה. לכן זה לא מתאים. זאת טענה אחת שלו.

דבר שני, ב', בתיבת האיִדְנָא נמצאת העי"ן נבלעת מהתיבה כליל, אע"פ שמצוי זה בלשון ארמית כגון בְּקָתָא במקום בְּקָעָתָא, ר' בָּא במקום ר' אָבָא, ועוד הרבה. משא"כ בגירסת הָאָנָא, העי"ן הוחלפה לאל"ף, כפי שמצוי זה בכמה תיבות בלשון בבל באותיות הגרוניות, כגון אָן וְהָן, וכמו שנסתפקו בכעין זה בתלמוד הבבלי, אוממות או עוממות [ברכות דף נ"ג ע"ב],

אחז"ל 'אין זה אלא מורה באצבע'. כשאני אומר זה, הוא יכול להיות גם רחוק מעט, ואני מצביע עליו. אבל כשאני אומר 'האיי', זה פה. א"כ מובן, שרוצים להדגיש כאן, שצריך להיות 'תמימות', כלומר אל תספור אלא בדיוק בזמן, מיד בהתחלת הזמן, על הרגע הראשון, כי כעת כעת זהו הזמן. לא שְׁמָה, אלא פה. לכן לקחו והכפילו את הלשון, 'האיי - דנא'. דהיינו, לא רחוק אלא קרוב. אל תקדים, וגם אל תאחר. קבעו את הנוסח הזה. כנראה שכך הם פירשו, ואז אכן זה טוב ומובן לפי הגירסא שלהם בשוא. לכן קשה לבוא ולהגיד, שזאת טעות. מסתמא יש להם על מה לסמוך. כוונתם כעת ממש.

שאלה מהקהל: האם פירוש זה מתאים לכל מקום שהזכירו חז"ל תיבה זו. או שמא בשאר מקומות גם הם קראו בפתח?
תשובת מרן שליט"א: צריך לבדוק הדק היטב. ולא מסתבר שבשאר מקומות שונה אצלם מאשר כאן.

אולם, לגבי המסקנא שלו, להגיד 'העיִדנא', ובדגש חזק, נראה לענ"ד שאין להרחיק לכת יותר מדאי, למרות שישנה לכאורה גירסא כזאת. עוד מעט אסביר זאת.

ברם מחובתי להקדים, כי בעצם הרב יא"ש הי"ץ אמר לי, שיש לו עוד הוספות על מה שהוא כתב כאן, הוא לא התכוין לפרסם זאת כעת. א"כ בעצם לא הייתי צריך לדבר על כך בכלל, אבל כיון שכבר התחלתי לדבר על כך בדרשת חול המועד פסח, הזכרתי את הנושא הזה, וגם בני הרה"ג משה שליט"א כתב על כך מעצמו ב'מקרא קודש', וכדלעיל, ממילא אני מדבר לפי מה שמונח כעת בפנינו, מה שאני רואה שהדפוס. בבחינת מהדורא קמא. ואם בהמשך יהיו דברים אחרים, יעשה מהדורא בתרא, בלי נדר פי יבא דְבַרְךָ וְכַפְדָּנוּךָ וְשׁוֹפְטִים י"ג, י"ז, 'פד יקומו, וְנִתְחַכְּם לְהוֹן'. אבל מה שאנחנו מעירים, זה על המונח בפנינו לעת עתה.

האמת היא, כי בהתחלה התפלאתי. שאלתי אותו, מה אתה כותב למסקנא? במקום 'העיִדנא' לשנות ולהגיד 'העיִדנא'? אמרתי

לו, אני חושב שזאת טעות דפוס, כנראה אתה מתכוין 'העיִדנא', כי על זה מדובר קודם. אבל הוא ענה לי, לא, בטח כך צריך להיות, 'העיִדנא'. בעיני. מכיון ש'העיִדן', זהו משהו אחר, מובן שכוונתו שזה כמו בפרק במה מדליקין, ולא בפתילת האידן. א"כ בכלל ישנה משמעות אחרת.

לכן אמרתי, כי נראה לי שהדבר מוגזם. הרחיק לכת. גירסא חדשה שלא נמצאת בשום ספר. בשום תכלאל.

אבל למעשה חושבני, שאפילו את גירסת ה'עיִדנא אין לנו לקבל. כי הכלל הוא תמיד, לא להרחיק ולהרחיב בחילוקי דעות יותר מדאי, מן הקצה אל הקצה. אנחנו גורסים 'העיִדנא', ולהגיד כעת שרבי יוסף בן בניה, ורבי אביגד בן בן דוד בן בניה, שהם גורסים ה'עיִדנא, ולפי פירושו זה ה'עיִדנא, רק האל"ף מתחלף בעיני, הא-עידנא. שאז יהיה הדגש שבדל"ת חזק. הדבר אינו נראה לי. הכלל תמיד הוא, קיימא לן אפושי פלוגתא לא מפשינן. גירסאות כל כך שונות. זהו הבדל גדול מדאי. ה'עיִדנא ובדגש קל כמנהגנו - ה'עיִדנא ובדגש חזק. זה מדאי בולט. כמה הבדלים.

כי כיון שהדבר רק כתוב בספרים שלהם, הרי איננו יודעים כיצד הם קראו בפועל, א"כ לפי הספר הוא מבין שהם קראו 'העיִדנא'. בדגש חזק. הא - אידנא. אבל, מי אמר? אולי הם קראו, 'העיִדנא' בדגש קל, כעין מה שאנו אומרים. הרי המלה מחולקת לשניים. וההבדל בינינו קטן יותר. וגם לשיטתם יתפרש הַאי - זה. עידנא - זמן.

ישנה מלה בארמית, האיי, מה שבספרים כותבים 'האיי', כגון רב האי גאון, אנחנו לא אומרים 'רב האי' אלא 'רב האיי'. בספרים קדומים כתוב האיי. וכן במהדורות חדשות של ספרי קדמונים.

דרך אגב, ישנה לכך ראיה מהר"ר שלמה בן גבירול, שהוא היה באותו הדור, כי בחרוזים שלו מוכח שזה 'האיי', לא 'האי'. אבל העולם, בספרים כתוב 'האי' עם יו"ד אחת, אז בעדות

בניה בתחילת הפטרת יוט"א דפסח, בעידנא
ההוא. הוסיף יו"ד. אם כן אי משום הא, לא
איריא.

אז ראשית, גם אם נמצאו כת"י מסויימים שיש
בהם גירסאות אחרות, איך אומרים, אנחנו
י'דרך המלך נלך, לא נטה ימין ושמאל'. מאן
מלכי, רבנן. יש לנו את המסורת של גדולי
חכמי תימן, כגון מהר"י בשירי ומהר"י ונה
ובפרט מהרי"ן, וזהו גם הנוסח המקובל בכל
הציבור. הגם שישנם כת"י אחרים, לא צריכים
להתחשב בהם. כי תמיד, כמעט בכל דבר
אפשר למצוא גירסא אחרת, או דעה אחרת.
אבל, כבר אבותינו סללו לנו את הדרך, ולא
צריכים לחפש עצות מרחוק, דברים שאינם
מוכרחים. והרחבתי בס"ד בכגון דא, בנפלאות
מתורתך הפטרת צו, גבי פסוק כי באלה
חפצתי.

ולגופו של עניין, לגבי הטענה שהוא טוען, יש
לו קושיא לגבי המלה 'האיִדאנא', כי 'דאנא' זה
לשון זכר, ו'האי' זה לשון נקבה. חושבני כי
הדבר אינו נכון, ההיפך, גם 'האי' זהו לשון זכר.
הוא כנראה הבין, משום מה הוא חשב שיש
'האי', ויש 'האי'. לכן כאן בספיה"ע סבר שזה
לשון נקבה. כך לפי מה שהוא דיבר אתי. אבל
אצלינו אין 'האי', יש רק 'האי'. אין 'האי'
ו'האי'. את המלה הזאת, תמיד קוראים 'האי'.
אפילו כשכתוב בדפוס ביו"ד אחת, אין ראייה
מהמדפיסים. ובכל אופן, 'האי' זה גם לשון זכר.
א"כ 'זמן' זה לשון זכר, וגם 'האי' זה לשון זכר.
גם לא מסתבר שנקרא שמו של רב האי גאון,
בלשון נקבה.

הדבר מפורש בדברי מהרי"ן זיע"א, בפיסקת
'הא לחמא עניא' באגדתא דפסחא ובעץ חיים
ח"ב דף י"ב ע"ב. מהרי"ן מביא שאלה, למה
כתוב 'הא לחמא עניא', היה צ"ל 'האי לחמא'.
ואם תאמר, כי אולי זה לא לשון זכר. לא. גם
'האי' זה לשון זכר.

וז"ל מהרי"ן זיע"א, ואמר הא, ולא האי, שהוא
גם כן לשון זכר. לפי שהוא נופל על לשון
לחמא, דהוא גם כן לשון זכר. וכדאמרינן בבא

אחרות קוראים זאת 'האי'. מסתיימת המלה
כמו בשוא נח. כמו שם העיר העי. חי וקיים. בגי'
די. כמו כן בגמרא, בכל מקום שכתוב 'האי',
אנחנו גורסים 'האי' בצירי. ובעצם כנראה לפי
הגירסא שלנו, זה צריך להיות בשתי יודי"ן.

ישנה מלה דומה בארמית, 'קאי', מה שמצוי
בגמרא, וראיתי בכתב יד של אבותינו
קדמונינו, שכתבו 'קאי'. כי בלי היו"ד השנייה,
זה 'קאי', לכן עשו שתי יודי"ן, 'קאי'. אמנם
אנחנו לא קוראים כך, אלא קאי.

בכל אופן, אנחנו קוראים 'האי'. וא"כ במלה
הזאת, האיִדאנא, הרי בלאו הכי המלה היא
מקוצרת, הלוא אפילו האות עי"ן נבלעה. האי
עידאנא, היכן העי"ן? נבלעה העי"ן. אז גם
'האי' נבלע. כביכול זה כנראה מלה שכיחה
ומצויה, מדברים אותה בארמית, אז קיצרו את
המלה. וקוראים את היו"ד בשוא נח.

כפי שדיברנו בזמנו ושיעור מוצש"ק ואתחנן
התשע"ג, ומוצש"ק נח התשע"ו, ומוצש"ק עקב
התשע"ז לגבי רב בית פא', במקום רב בית
אָפא'. האות אל"ף נבלעה, בשימוש השפה
במלים מצויות, בדיבור הציבור מקצרים.

א"כ כל ההבדל בינינו הוא, שלשיטתם האל"ף
נקראת בחירק 'האי'. זהו כל ההפרש. הם היו
אומרים 'האיִדאנא', ואנחנו אומרים
'האיִדאנא'. אבל בכל מקרה, כיון שאף אחד
לא יודע מה היתה בדיוק הגירסא שלהם, כי לא
שמענו אותם, ומן הכתב א"א לדעת אם הדגש
קל או חזק לשיטתם, אינני יכול לבוא היום
ולחדש גירסא על פי כתבי יד שהיו פעם,
ולהגיד שכך הם קראו. אינני יודע כיצד אכן הם
קראו, אין לאף אחד מסורת על הקריאה בסגנון
הזה. המסורת שיש לנו היא אך ורק,
'האיִדאנא'.

לפום רהטא חשבתי להוכיח מזה שהם הוסיפו
יו"ד אחרי האל"ף, ש"מ כי קראוה בדגש קל.
כי כתיבת תיבת עֵדנא היא בדרך כלל בלי
יו"ד. ואם אֵדנא מתחלף בעי"ן עֵדנא, אזי נלמד
מזה דשאני התם שהדגש חזק, וכאן הוא קל.
אבל ראיתי אחרי זה בהפטרה כת"י ר"ד בן

מציעא [דף ט"ז ע"א], הא גברא והא תיובתיה (רד"א).

המקור של מהרי"ץ הוא ר"ד אבודרהם, ושם הדבר עוד יותר מפורש. וז"ל רד"א, 'הא לחמא עניא, פירוש, כזה היה לחם עוני שאכלו אבותינו במצרים. וכתוב במחזור ויטרי, אין לדקדק למה לא אמר האי לחמא, דלחם לשון זכר הוא, והא לשון נקבה הוא. דהא אמרינן [ב"מ דף ט"ז ע"א], הא גברא והא תיובתיה.

לדבריו, אולי 'הא' זה לשון נקבה. אבל הוא אומר, לא, גם הא גברא והא תיובתיה, זה לשון זכר. 'חזי לשון זכר, 'האי לשון זכר. א"כ זה בסדר, מצויין. האידיאנא היינו, זה הזמן. זה לשון זכר, וזה לשון זכר. מבחינה זאת, אין כל טענה. והרחבתי על כך בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת וזאת הברכה, על פסוק ואז תשכיל.

בעניין ספרים שמחבריהם בעלי דעות זרות.

האמת היא, כי בחילופי גירסאות האלה, לא הרב יא"ש הי"ו התחיל בהם מעצמו את הנושא הזה, כי כבר ראה בעצמו מובא לפני כן ב'סידור הרמב"ם' [דף קס"ב, הערה תתל"ד] כתב, 'האידינא, כ"ה בכמה תכאליל ישנים, והשוא שבי"ד נח [ובמהרי"ו הידיאנא. ואכן, המנהג למשוך מעט בדל"ת, כדי לא להדגיש הנו"ן]. וכ"ג בתע"ת, וראה מה שכתב בזה בעץ חיים [שם עמוד פ"ז, ד"ה האידינא]. וכן המנהג כיום. ואמנם, כ"ה בסידור רס"ג [שם] 'האידיאנא' [אלא שאיני יודע אם הניקוד שם מסכים לדעתו]. ובתכלאל עתיק האידינא [והודגשה הדל"ת, וקצת פעמים שם נוקד האידינא]. ובקדום נוקד האידינא. ובתכלאל אחד ישן האידינא. וכן כולם שבסמוך.

אז בעצם, הוא הראשון שעמד על הגירסאות האלה. וכעת זה המשך.

וגם לגבי הפירוש שהוא חשב לומר, הרב יא"ש, שזה לא 'האידיאנא' כדברי מהרי"ץ, אלא 'הא-עידנא', דהיינו שהאל"ף אינה שייכת ל'האי' אלא ל'עידנא', דבר זה מצאתי שהוא כתוב כבר בספר ערוך השלם [דף קמ"ב], כנראה

הוא הראשון שכתב זאת בזה"ל, האידינא, זו מלה מורכבת, הא עידנא. בזמן הזה. הבאתי דוגמאות בערך אידינא עכ"ל. וזה בשונה מדברי מהרי"ץ.

שני הספרים האלה שהזכרתי, ספר ערוך השלם, וסידור הרמב"ם, אלו הם ספרים מפקפקים. שניהם ביחד עם דעות זרות. אחד יותר, והשני פחות. בעל סידור הרמב"ם, הוא פוזל להשקפות של דרדעים [עייני שיעורי מוצש"ק שמיני, במדבר, נשא, קרח, שנת התשע"ז], וספר 'ערוך השלם' הוא בכלל רב של רפורמים [עייני שיעור מוצש"ק נצבים ויילך התש"פ], אבל ראיתי שמביאים אותו בהרבה ספרים. יתירה מכך, ישנו פירוש על מדרש תנחומא, בשם נחלת בנימין, וראיתי שהוא מביא אותו הרבה ובגלוי, הדפיסו זאת במכון זכרון אהרן כבר בעבר, אבל זה רק לפי השיטה דלקמן.

דיברנו על כך בעבר [שיעור מוצש"ק מסעי התשע"ד, ומוצש"ק משפטים התש"פ, ועוד], כי ישנן שתי שיטות, איך להתייחס לספרים של אנשים עם דעות שאינן כשרות.

ישנה שיטה של הצדיקים והחסידים, שנרתעים ומתרחקים מהם, כי 'כוח הפועל בנפעל'. כמ"ש בס' בני יששכר. אם מחבר הספר הזה אינו כשר, אסור להסתכל בספר הזה, אפי' שיכתוב דברי תורה, דברים טובים ונכונים, מ"מ הדבר מזיק, כיון שזה ממקור פסול. וח"ו זה עלול שישפיע על הקורא לרעה, יכניס בו מהטומאה והטינופת של המחבר הכותב, אפי' שידבר דברי תורה. זאת שיטה אחת.

אבל ישנה שיטה, אשר בדר"כ הליטאים הולכים איתה, נוהגים כמותה, בשדי חמד הביא זאת בשם הגרי"ז שטרן – אחד מן הגדולים בליטא, הגאון רבי יוסף זכריה שטרן – האומר לא כך. כי נכון שכתוב לגבי הפסוק, 'פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו פי מלאך י"י צבאות הוא [מלאכי ב', ז], אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו [מועד קטן דף י"ז ע"א]. אבל הוא אומר, תדייק, 'מפיהו', אל תלמד תורה

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאינן להם ספר תורה [תימני], אזי הדבר מחליש את הציבור ואת ניהול העניינים כראוי. לכן אנחנו מבקשים, כי מי שיכול אפילו להשאיל להם ס"ת לזמן מסוים, מי שיודע או מי שבידו, יהיה בקשר עמהם בהקדם, כיון שזה בא לחזק בני תורה תימנים, שהוא חיזק וקיבץ וריבץ אותם, מי שיכול לעזור ולסייע להם בעניין הזה, יבורך מפי עליון. שידע שזה נמצא במקום טוב, ובעז"ה זכות הרבים תלויה בו.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אבי"ר.

מהפה שלו. אבל מן הספר, בכתב אין כל כך השפעה. כלומר, אם אדם הולך לשמוע ממנו, אפילו דברי תורה, הדבר יזיק לו. אבל כשזה כתוב, זה אחרת. אלו שתי השיטות.

לכן, גם אם נגיד שהדבר מותר, בכל אופן אני חייב להדגיש את זה, שהדבר אינו רצוי. והבאתי אותם, רק בכדי להראות שהדברים הללו אינם חדשים, ושנכתבו כבר בעבר וכו'.

לצערנו, ישנם הרבה אנשים שאין בהם יראת שמים, והוציאו לאור כל מיני ספרים, כגון קונסרבטיבים וכדו', מצד אחד הם למדו תורה והוציאו ספרים, ויש שהוציאו לאור ספרים טובים מרבותינו לשעבר מכתבי יד, ואז הבעיא יותר קשה, כי כאשר מוציאים ספר מכת"י, אין אפשרות אחרת להשיגו, כיון שרק הם הדפיסו אותו, אבל הרי הם מוסיפים משלהם הערות ומבואות וכו'. ויש ספרים נחוצים שלהם, שאין להם תמורה. ויש שיטת קבל האמת ממי שאמרו וכו', כמו שגם על זה כבר דיברנו.

ואמרתי מקודם מה שנראה לי בס"ד למסקנא, כי ח"ו אין לשנות מן הגירסא המקובלת, מה שקבעו חכמי תימן נע"ג, ומה שמסרו לנו בכל הדורות, לומר 'האיך אנא'. לא צריך ללכת אַרְחוֹת עַקְלָלוֹת, לחפש איזה דעות אחרות, כדי לקבוע גירסאות מחודשות אחרות, כי זאת פריצת גדר, בפרט שצריך סברא ישרה וסייעתא דשמיא לכוון אל האמת.

אכן אם ישנה ח"ו טעות, זה משהו אחר. אבל אם זהו דבר, שאפשר לומר כך ואפשר לומר אחרת, אם יש מקום ליישב את המסורת, אזי בודאי אין לשנות מן המקובל. כנלע"ד בס"ד.

והשם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, אבי"ר.

קריאה להשאלת ס"ת תימני עבור ישיבה בראשות הרב יאיר ידעי הי"ו.

ידידנו הרב מתתיהו יהודה גוטמאן הי"ו אמר לי לפני השיעור, כי הרה"ג יאיר ידעי הי"ו, ידידנו משנים קדמוניות, יש לו ישיבה לבחורים תימנים מצויינים בעיר בית שמש ת"ו, אבל כיון